

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1878. Andra Kammaren. N:o 57.

Lördagen den 11 Maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Föredrogs och bifölls Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring i § 75 Riksdagsordningen.

§ 2.

Till afgörande förekom Lag-Utskottets utlåtande N:o 36, i anledning af framlagdt förslag till förordning angående jernvägs- och kanalaktiebolag.

Berörda förslag var framställt af Herr *A. O. Wallenberg* i en inom Första Kammaren afgifven motion (N:o 24); och hade Utskottet, med anledning af samma förslag hemställt:

»att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag i förevarande ämne.»

Efter uppläsning häraf anförde

Herr Stråle: Som herrarne se af anteckningen i slutet af detta betänkande, har jag icke deltagit i handläggningen af detta ärende; icke derföre att jag skulle anse det vara af mindre vikt, utan derföre att jag föreställer mig, att man under riksdagen fått tillräcklig erfarenhet om de svårigheter, som möta Lag-Utskottet att så noga som vederbör granska några betydligare lagförslag. Emellertid har Utskottet nu hemställt, att Riksdagen vill hos Kongl. Maj:t anhålla om ett förslag i frågan. För min del har jag deremot ingenting att invända. Men då Första Kammaren gjort det tillägg i nämnda hemställan, som jag finner ganska välbetänt, nemligen att deri näst efter ordet »för» inskjutits orden: *nästa lagtina riksdag*, så tillåter jag mig föreslå Kam-maren att biträda detta beslut, som i sin helhet har följande lydelse: »att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t

Andra Kammarens Prot. 1878, N:o 57.

Om förordning angående jernvägs- och kanalaktiebolag.

Om förordning angående järns- och kulsalaktiebolag.

täcktes till nästa lagtima riksdag låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag i förevarande ämne »

Herr Anders Persson: Jag kan icke inse nödvändigheten af den förändring, den siste talaren föreslagit. Icke är det väl mera angeläget att få fram detta förslag än åtskilliga andra lagstiftningsfrågor, som äro föremål för regeringens uppmärksamhet. Snarare anser jag någon skyndsamhet här icke böra äga rum, då de af hvad som inträffat i afseende på denna fråga, synes som om Kongl. Maj:t möjligen vore i behof af god tid för att förbereda densamma. Jag tror nemligen, att det nu är fjerde gången frågan är före i Riksdagen än i den ena, än i den andra formen. Och då, såsom jag nyss sagt, regeringen redan har fullt ut lika viktiga frågor som denna till behandling, anser jag icke skäl vara att nu trumfa fram den, om jag så får uttrycka mig.

(Forts.)

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Herr Stråle: Jag ber få erinra den siste talaren derom, att åtskilliga förslag rörande detta ämne redan förut blifvit utarbetade, nvidan Kongl. Maj:t icke har behof af nya materialier för att för sin del äfven framlägga ett sådant förslag. Min framställning har dessutom den praktiska betydelse, att, om vi besluta i enlighet dermed, frågan verkligen en gång kommer fram till Kongl. Maj:t. Fatta vi deremot olika beslut med Första Kammaren, så måste Lag-Utskottet försöka att sammanjemka besluten med hvarandra; och då kan ju lätt, med afseende å den korta tid af Riksdagen som återstår, resultatet blifva, att hela frågan förfaller.

Herr Sven Nilsson: I olikhet med den siste talaren tror jag, att, om äfven Andra Kammaren fattar ett olika beslut med Första Kammaren, Riksdagen likväl i sin helhet kan komma till något resultat i frågan, enär i dylikt fall, Lag-Utskottet ju kan göra en hemställan till Första Kammaren att fråntråda det tillägg i sitt beslut, som Kammaren gaf till Utskottets förslag. Icke heller anser jag frågan vara af den vikt, att man särskildt skall uppmana Kongl. Maj:t att iakttaga skyndsamhet rörande densamma. Första Kammarens beslut i detta fall anser jag vara något högst ovanligt. Ett sådant beslut af Riksdagen i sin helhet skulle enligt min tanke få utseende af en »prickning» åt regeringen, hvilket Första Kammaren och särskildt Herr Wallenberg kunna roa sig med. Som jag åtminstone icke vill att denna Kammare skall vara med härom, yrkar jag bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Herr Berg: Jag är i hufvudsak öfverkommen af nästföregående talare och kan icke inse nödvändigheten af att i en fråga som denna rätta sitt beslut efter Första Kammarens. Skulle Andra Kammaren bifalla Utskottets förslag oförändradt, så anser jag det icke vara större svårighet för Utskottet att sammanjemka de olika besluten, än det varit att sammanjemka Kamrarnes olika beslut i skjutsfrågan.

Jag yrkar derföre bifall till punkten oförändrad.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och propositioner gifvits enligt de gjorda yrkandena, biföll Kamrnaren Utskottets hemställan i oförändradt skick.

§ 3.

Efter föredragning dernäst af Första Kammarens protokollsutdrag N:o 153, innefattande Kammarens beslut i anledning af väckt motion om aflåtande af skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning rörande behöfligheten af förändrad lagstiftning angående äkten-skapsskilnad, blef ärendet hänvisadt till Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskott.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 13, i anledning af väckt motion om ändring i § 65 Riksdagsordningen.

§ 5.

Föredrogs och bifölls sammansatta Stats- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 3, i anledning af Kamrnarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:is 1 och 2, angående förändrad reglering af skjutsväsendet.

§ 6.

Efter föredragning af Lag-Utskottets utlåtande N:o 37, i anledning af väckt motion om upphörande af vatten- och brödstraffet, biföll Kamrnaren hvad Utskottet i nämnda utlåtande hemstält.

§ 7.

Till behandling förekom Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 10 (i samlingen N:o 31), om en underdånig skrivelse angående förvärfvande till statsdomän af egendomen Hammarby.

Om förvärfvande af staten af egendomen Hammarby.

I sin motion N:o 65 hade Herr *F. Asker* föreslagit:

»att Riksdagen behagade besluta en underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t att frågan om möjligheten af förvärfvande till statsdomän utaf egendomen Hammarby, belägen i Danmarks socken och Waksala härad af Upsala län och fordom tillhörig archiatern m. m. Carl von Linné, samt öfriga dermed sammanhängande omständigheter måtte utredas, och nådigt förslag om vilkoren för afslutande af köpet, hvaruti den nu på stället befintliga Linnéanska löseegendomen skulle ingå, måtte näst sammanträdande Riksdag föreläggas.»

I anledning af nämnda förslag hade Utskottet, på anförda skäl, gjort följande hemställan:

»att Riksdagen i skrivelse till Kongl. Maj:t anhåller det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda:

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

dels om och på hvad vilkor den del af egendomen Hammarby, belägen i Danmarks socken och Waksala härad af Upsala Län och fordom tillhörig Archiateru Carl v. Linné, som upptages af Linnéanska boningshuset och museibyggnaden jemte den dem omgifvande parken, till så stort område lokala och öfriga omständigheter betinga, tillika med de nämnda byggnaderna samt, i förening dermed, den å stället befintliga, fordom Linné tillhöriga löseegendomen må kunna å staten förvärfvas,

dels ock, för den händelse att svårigheter eller hinder skulle möta för jordlägenhetens och byggnadernas afsöndrande från egendomen, om och på hvad vilkor den Linnéanska löseegendomen å Hammarby *ensamt för sig* kan af staten få inköpas samt att i beggedera fallen låta förslag härom en kommande Riksdag föreläggas.»

Enligt anteckning å Utlåtandet, voro reservationer mot nu omnämnda hemställan inom Utskottet afgifna

af Herrar *J. Elrickson* och *J. Jönsson*, hvilka för sin del yrkat: att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på hvad vilkor den vid Hammarby befintliga, Linné förut tillhöriga löseegendomen kunde för statens räkning förvärfvas, för att derefter i något staten tillhörigt museum förvaras, samt förslag härom en kommande Riksdag förelägga; samt af Herr *J. A. Sjö*, som yrkat afslag å den af Herr Asker gjorda framställningen.

Sedan Utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Sjö, som yttrade: Som Herrarne af betänkandet finna, har jag reserverat mig mot Utskottets förslag, utan att dock för min från Utskottet afvikande mening anföra några skäl. Det torde derföre vara både min rättighet och min skyldighet att nu angifva skälen för min åsigt. Utskottet har visserligen ej ifrågasatt någonting annat än en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda om och på hvad vilkor staten må kunna förvärfva dels eganderätten till en del af Hammarby med der befintlig, Linné fordom tillhörig löseegendom, dels ock eganderätten till endast löseegendomen. Klart är således, att, huru enkel denna skrifvelse än må låta, en kommande Riksdag, i händelse Riksdagen nu skulle besluta i enlighet med Utskottets förslag, måste anse sig moraliskt skyldig att med anledning af från Kongl. Maj:t aflåten nådig proposition i ämnet fatta beslut i samma riktning som skrifvelseförslaget. Och hvad skulle väl blifva följden af ett bifall till denna skrifvelse? Jo, enligt mitt förmenande, mångdubbelt större kostnader än egendomen är värd; man finge då vid den lilla egendomen anställa intendent, trädgårdsmästare, särskild person för tillsynen och vården af löseegendomen o. s. v., hvilket allt utan tvivel i framtiden skulle förorsaka staten betydliga utgifter. Under så tryckta penningtider, som de nuvarande, då den största sparsamhet är nödvändig, på det statens utgifter och inkomster må gå ihop, tror jag icke staten lämpligen kan och bör underkasta sig dylika icke nödvändiga utgifter,

om än förslaget om egendomens inlösnings skulle tillkommit i den goda afsigten, att egendomens nuvarande innehafvare skulle kunna göra sig af med densamma på för honom förmånliga villkor. Äfven en annan omständighet utgör för mig ett skäl till afslag å Utskottets hemställan. Omorganisationen af vårt försvarsväsende kräfver så stora summor, att allt hvad som möjligen kan på annat håll inbesparas äfven bör inbesparas, således äfven den af den nu ifrågasatta skrifvelsen följande utgift. Linnés namn står för öfrigt i världshistorien skrifvet med så outplånliga bokstäfver, att minnet af honom ej behöfver hos oss inpräglas än fastare genom det nu ifrågasatta inköpet af vare sig hans fasta eller lösa egendom. Och om, som jag redan nämnt, förslaget möjligen tillkommit mera för att bereda egendomens nuvarande egare en möjlighet att fördelaktigt afyttra egendomen än för att derigenom hedra Linnés minne, har jag ej kunnat biträda detsamma. Inom Utskottet lemnade upplysningar gifva åtminstone starkt stöd för att nuvarande egaren vill hafva en hög köpesumma för Hammarby, ifall han skall afstå den till staten, äfvensom att han gerna vill sälja egendomen.

På grund af det nu anförda yrkar jag för min del afslag å betänkandet.

Herr Asker: Herr Talman! Mine Herrar! Med öfvertygelse har jag till Riksdagen framburit det förslag, som nu är föremål för Kammarens bedömande; med tillfredsställelse har jag tagit kännedom af Utskottets betänkande. Till de utskottsledamöter, som dertill bidragit, begagnar jag detta tillfälle att framföra en ringa gärd af erkänsla för den välvilja, hvarmed motionen blifvit behandlad och för det intresse, som gifvit sig tillkänna derigenom att några af Utskottets ledamöter personligen besökt Hammarby.

Mot Utskottets förslag äro dock att bemärka två reservationer. Den ena, hvarom två af Utskottets ledamöter sig förenat, ådagalägger deras åskådningssätt och öppna blick för värdet af den ännu i behåll varande lösegendom, som tillhört Linné och som de anse förtjena att åt efterverlden bevaras. Den tredje reservanten har deremot yrkat afslag, och han har nu sökt angifva skälen dertill. Det fins två landskap, af hvilkas representanter i denna Kammare jag hade minst väntat något motstånd i denna fråga. Dessa landskap äro Småland och Dalarne. Småland gaf Linné åt verden och Dalarne återgaf den store naturforskaren åt Sverige, ty det var i detta historiskt ryktbara landskap som Linnés sökte och fann sitt hjertas brud och det var denna kärleks manande stämma, som från främmande jord kallade honom tillbaka till hans fosterland.

Innan jag till besvarande upptager något af den småländske protestantens nyss afgifna yttrande, tillåter jag mig anföra några faktiska uppgifter. Den egendom, som är föreslagen att af staten inköpas, eges af Linnés dotterdotterson, och är följaktligen ännu att betrakta såsom bibehållen i Linnés släkt. Egaren har icke utjudit egendomen till staten, men på tillfrågan förklarar sig villig att sälja fastigheten jemte der från Linnés tid förvarad lösegendom för en köpesumma af 80,000 kronor. Naturligtvis bör man då fråga sig,

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Pönts.)

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

hvilken valuta staten får för denna egendom. Enligt taxeringslängden är i fråga varande fastighet, som består af Hammarby $2\frac{3}{4}$ mantal jemte tillhörande Angsby $\frac{3}{8}$ mantal, således tillsammans $3\frac{1}{8}$ mantal, taxerad till ett belopp af 45,500 kronor. Enligt ett betyg, som blifvit mig meddeladt, har dock af en sakkunnig person egendomens skog, utgörande omkring 126 tunuland, uppskattats till en virkesmassa af minst 360,000 kubikfot fast mätt, hvarjemte det intyg är meddeladt, att skogen under en lång följd af år blifvit särdeles väl vårdad, äfvensom att den uppgifna virkesmassan, till en icke obetydlig del, består af såg- och hustimmer. Vidare har en landtmätare å embetets vägnar beräknat, att egendomens hustomter, trädgård och park, åker, skogsmark och gärdesbackar med allmänningslotter utgöra tillsammans 1,682,8 kvadratref eller $300\frac{1}{2}$ tunuland. Häraf visar sig att staten finge full valuta för den begärda köpeskillingen, särdeles om lös-egendomen tages med i räkningen. Jag underskattar likväl icke den af Utskottet föreslagna afsöndringsplanen. Tvärtom. Om egaren, till främjande af sakens framgång skulle medgifva afsöndring af skogsparken och byggnaderna tillika med den trädgård, der Linné planterade sina växter och vårdade sina blommor, vore detta visserligen allt hvad som kunde önskas med hänsyn till fastighetens förvärfvande åt staten. Och efter min förmening skulle en sådan afsöndringsplan äfven kunna genomföras sålunda, att staten förvärfvade sig hela egendomen och bibehölle den del deraf, som man önskade bevara såsom en värderik hägkomst af Linné, men samtidigt försälde det öfriga af fastigheten, hvartill det väl icke kunde vara omöjligt att finna köpare. Jag har följaktligen för min del icke något att invända mot det förslag, Utskottet afgifvit, desto mindre som afsöndringsplanen tyckes vara af det naturliga läget förestafvad. Det är en förunderlig egenhet med denna egendom. Försynen har delat den i två hälfter, deraf den ena består af åker, ängsmark, gärdesbackar och allmänningslotter, hvaremot den andra hälften utgöres af byggnaderna, kronoparken, som skyddar dem, den Linnéanska trädgården och en lätt flyttbar lada, som är för staten obehöflig. Man ser i denna naturliga indelning en fingervisning till genomförande på ett eller annat sätt af den åsigt, Utskottet här framställt, för att såmedelst bereda framgång åt det med motionen afsedda förslag.

Den värde representanten från Småland, som yrkat afslag, åberopade såsom skäl dertill de mindre goda konjunkturerna och ville anse motionens bifallande såsom ett hinder för en ny härordning. Det vore dock kanske klokast att afhandla hvar sak för sig. Härordningsfrågan borde väl få anses alldeles främmande för behandlingen af denna sakfråga. Skulle det vara så olyckligt, att staten genom att förvärfva en del af den egendom, hvarom nu är fråga, förminskade för sig möjligheten och förmågan att förstärka sina försvarskrafter och dermed äfventyrade att förlora sin sjelfständighet, så skulle jag för ingen del vilja gifva min röst för Utskottets förslag. Man behöfver dock icke hysa någon den ringaste farhåga, att den ifrågasatta, jämförelsevis obetydliga uppoffringen skall medföra något hinder för den stora frågans framtida lösning. Den föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t kan icke heller, enligt mitt förstånd, utöfva något infly-

tande på konjunkturförhållandena, hvarken i Småland eller annorstädes. Riksdagen har i alla händelser alltid sin pröfningsrätt öppen och kan, om och när en framställning göres från Kongl. Maj:t, efter omständigheterna i saken besluta. Hvad i öfrigt är anfördt, tyckes antyda att jag äfven bör nämna något om värdet af Linnés verksamhet, eluru densamma otvifvelaktigt är för Kammarrens allra fleste ledamöter väl bekant. Hans namn är icke utmärkt för några lysande bragder eller vunna segrar på slagfälten, men hans eröfringar öfverleva dem och skola helt säkert för alltid ega bestånd i vetenskapens rike. Genom kraften af sitt snille utvecklade Linné sin vetenskapliga verksamhet så tidigt, att han ännu ej uppnått 23 år, då han skref det natursystem, som ännu i dag utgör ett mönster och ett föremål för vetenskapsmännens beundran. Vid 30 års ålder utgaf Linné, under sitt vistande i Holland, flera af sina viktigaste och mest ryktbara arbeten: *Genera plantarum*, *Bibliotheca och Fundamenta Botanica*, *Flora Laponica*, *Hortus Cliffortianus*, *Critica Botanica* och *Classes plantarum* — »arbeten — säger Agardh — hvilka hvar för sig skulle gifvit dess författare ett aktadt och frejdadt namn».

Sedan Linné utgifvit dessa arbeten, var hans rykte stadgadt. Han fick emottaga anbud att blifva professor i Oxford, Göttingen och Utrecht; Vetenskapsakademien i Paris erbjöd honom att kvarblifva med årligt arvode i egenskap af ledamot och Konungen af Spanien sökte under smickrande vilkor förmå honom att blifva sin naturforskare. Men Linné glömde aldrig, att han var svensk; han längtade tillbaka till det enda land, som icke kände honom, det enda land, som nekade honom en sorgfri lefnad — hans eget fosterland.

Agardh talar vidare om Linnés sysselsättning på den egendom Hammarby, om hvars förvärfvande till statsdomän nu är fråga. Såsom Professor i Naturhistorien gjorde Linné sig mest känd genom sina akademiska föreläsningar. Jemte utländingar och ståndspersoner följdes Linné på sina utvandringar i trakten af Upsala af ett par hundra ynglingar.

Agardh tillägger: »Linné hade liksom de gamle vise äfven sin esoteriska undervisning. För några få förtroliga öppnade han det innersta af sin helgedom, uppenbarade det djupaste af sin lära. Under ferierna drog han sig tillbaka på sitt ensliga Hammarby, botanikens Tusculum. Der stördes hans ensliga studier blott af långväga främlingar, hvilka kommo att öfverbringa honom den allmänna gårdan af Europas beundran.»

En annan namnkunnig vetenskapsman, hvars domsrätt såsom läkare icke kan jäfvas, Professor Malmsten, har i ett tal i vetenskapsakademien öfver Linnés minne den 10 januari innevarande år ådagalagt Linnés anseende jemväl såsom läkare. Linnés föreläsningar öfver dietetiken eller hvad i våra dagar skulle kallas den enskilda helsevårdsläran voro — säger Malmsten — utmärkta och långt före sin tid. Sedan Linné fått kännedom om vissa sjukdomars behandling med elektricitet, anställdes i Upsala åtskilliga försök öfver elektricitetens kurativa förmåga. Det är dock nu först på de senare 30 åren — tillägger Malmsten — som elektricitetens stora roll vid sjukdomars botande gjort sig gällande. Linné egnade jemväl sin uppmärksamhet

Om förvärfvande af egendomen Hammarby.
(Forts.)

Om förvärfvande af staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

åt hvad som rörde veterinärkonsten. Det var på hans uppmaning och förslag veterinärvetenskapen fick tillfälle att i Sverige häfda sin plats såsom en vigtig länk uti den allmänna och enskilda hushållningen. »Högst märkvärdigt är», säger Malmsten vidare, »huru Linné på sin tid förordade kliniska studier». Och icke mindre märkvärdigt torde få anses, att detta förord först i våra dagar bringades till verkställighet af de begge mästarne Huss och Malmsten. Flera andra exempel anföras af den sistnämnde i sitt ofvannämnda tal, hvilket han blygsamt kallar »minnesord öfver Linné», för att ådagalägga, huru stor Linné var äfven såsom läkare.

I de första raderna af sitt äreminne öfver Linné säger Agardh: »Linné först förde Sverige in bland jordens vetenskapligt bildade nationer och lärde det att der bibehålla sin plats. Linnés fädernesland blef från denna dag ett namn, som betecknade icke mer det gamla vikingalandet, men forskningarnes, upptäckternas, snillets land. Och Linnés landsman blef en titel som öfverallt gälde högre än bördens och rikedomens.» Och minnestecknaren slutar med följande uppmaning: »Har naturen nu mera för forskaren en form, som han kan öfverse, en röst som han kan förnimma, så låtom oss ej glömma honom, som upptäckte och ur djupet framlockade dem alla. Låtom oss ej glömma honom, helst i Norden, hvars son han var, hvars äras blomkrona han skall blifva.»

Det återstår att förnimma, huruvida Riksdagens Andra Kammare skulle vilja medverka att fläta denna blomkrona med de växter Linné sjelf planterat och med de blommor, som återvakna till nytt lif med hvarje kommande vår, med hvarje grönskande sommar.

Det återstår att förnimma, huruvida Kammaren derigenom skulle vilja åt sig sjelf på samma gång infläta ett blad i tidens minnesbok. Uppoffringen är, åtminstone för närvarande, icke särdeles stor. Om Kamrarne skulle förena sig att besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, kostade skrifvelsen föga mer än papperet, hvarpå Riksdagen skrifver och bläcket, som dervid förspilles. Jag vågar därför hoppas att Kammaren icke skall vägra sitt bifall till Utskottets förslag.

Herr Danielsson: Jag hoppas att Herrarne icke skola miss-tycka, att jag uppträder i denna fråga. Jag tror icke, att man i allmänhet kan beskylla mig för att vilja slösa med statens medel, men i detta fall måste jag dock anhålla att få instämma med de talare, som yrkat bifall till Utskottets hemställan.

Jag tror, att det är svenska nationen fullt värdigt att taga vara på de få kvarlevor, som för närvarande återstå efter den hädangångne store mannen Linné. Jag tror, att, ehuru vi äflas om att bespara ett eller annat anslag, och på samma gång beklaga oss öfver, att det har gått åt det hållet, att vi äro nödsakade att spara i alla möjliga riktningar, man dock kan hafva en skärf att offra för ett sådant ändamål. Det förefaller mig, som om vi icke borde förgäta den stora röst som talade i Sveriges Konung, år 1784, då en stor del af Linnés samlingar fördes öfver Nordsjöns vaggande vågor till England. Vi veta, att Konung Gustaf III blef så ifrig att återfå dessa skatter, att han utsände en örlogsfregatt för att uppfånga det

fartyg, som öfverförde Linnés minnen. Jag hoppas, att landet icke skall komma derhän, att Linnés sista minnen skola på samma sätt öfvergå till utlandet och att vi skola önska att vi bevarat desamma innan det blir för sent. Låtom oss sträfva efter att kunna behålla det, som finnes kvar; det är i sanning icke mycket, men det talar dock för det svenska hjertat om den store man, som fört det svenska namnet långt utom Sveriges gränser.

Jag har varit i tillfälle att se Linnés förra hem. För mig var inträdet deri en gripande högtidsstund. Jag tyckte mig stå inför den store mannens minne mera omedelbart, än jag någonsin tänkt mig förut.

Jag har här i Kammaren väckt motion om bevarande af ett fosterländskt minne i den ort jag tillhör. Jag vann icke bifall till det förslag jag väckt, men jag önskar dock hvarje annan ort inom landet, som har stora fosterländska minnen att bevara. att hafva bättre lycka än hvad jag sjelf hade för den fråga, som jag förfäktade.

Här kan möjligtvis invändas, att jag för ett par år sedan förfäktade en motsatt åsigt, då fråga var om restauration af tornet på Linköpings domkyrka, men det är likväl en stor skilnad på denna fråga och den nu förevarande. Jag förfäktade dock i fråga om nämnda torn, att man skulle *behålla kvar* det, som var byggt för århundraden sedan, då deremot de, som voro af motsatt åsigt, önskade, att man skulle rifva ned det gamla tornet och bygga upp ett nytt. Här deremot är fråga om att lemna ett understöd för att åt nationen bevara något, som är en kvarleva från en förgången tid och på samma gång utgör minnet efter en stor man. Detta gör, att jag nu kan med fullt skäl yrka bifall till Utskottets förslag, så mycket mera som icke några väsentliga kostnader häraf lära komma att följa. Såsom Herrarne se af betänkandet, har Upsala akademi ett hemman gränsande till Hammarby och deraf kan man draga den slutsatsen, att utbyte af mark mellan detta hemman och Hammarby möjligen kan ske. Derjemte ser man i betänkandet en vink om, att Upsala akademi skall med sina fonder och medel vara villig bereda möjlighet för värden af de samlingar, som finnas eller komma att förvaras på Hammarby. Jag tror derföre, att kostnaderna komma att blifva obetydliga. men att man derigenom kan bereda Linné en vacker minnesvärd, som skall blifva en ära för svenska folket.

Herrar *Thomasson, O. Toll, Ekman* och *Machel* instämde med Herr *Danielsson*.

Herr *Lyth*: Jag har icke många ord att tillägga till hvad de siste ärade talarne yttrat och vill blott tillkännagifva, att jag hufvudsakligen begärt ordet för att besvara ett yttrande, som fälles af den ärade reservant, som först hade ordet, då han yttrade, att han af hvad som inom Utskottet förekommit ansett sig hafva anledning förmoda, att den nuvarande egaren af Hammarby skulle hafva någon afsigt att genom försäljning af denna egendom till staten erhålla ett högt pris för densamma och på samma gång förskaffa sig sjelf en indräktig plats i statens tjänst för sin framtid. Jag tror dock, att

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

Om förvärfvande af staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

den ärade reservanten misstagit sig i detta afseende. Tvärtom har denne man med de medel, som stått honom till buds, försökt att med den största oegennyttia bevara så många saker som möjligt efter Linné, och med den kännedom jag eger om saken kan jag försäkra, att han med den största pietet värdat sig om sin store stamfaders minne. Vi böra i sanning tacka den nuvarande egaren till Hammarby för, att de qvarlevfor, som ännu finnas, icke blifvit helt och hållet förskingrade åt alla håll, ty jag kan försäkra Kammaren, att stora summor hafva hjudits honom för erhållande af desamma för utländsk räkning. Från England, Tyskland ja ända från Ungarn hafva anbud blifvit gjorda och detta till mycket höga belopp.

Medan jag har ordet, vill jag nämna hvilka föremål, som nu finnas qvar; det kan möjligen intressera Kammaren att veta detta. Jag har gjort upp en liten förteckning, som jag skall bedja att få uppläsa för Herrarne.

Först vill jag likväl nämna, att det af Linné bebodda huset på Hammarby är i ganska godt stånd, hvad beträffar väggar och tak.

Hvad härefter angår löseegendomen, så innhålla rummen i nedra våningen inga möbler, som tillhört Linné, men i öfra våningen finnas 4 rum, af hvilka 2 äro möblerade alldeles på samma sätt, som under Linnés lifstid. I det yttre af dessa rum finnas åtskilliga möbler, stolar och bord samt åtskilliga porträtt, såsom af Linné såsom brudgum med sin brud, Linné såsom äldre man, Linnés barn o. s. v. I det inre rummet finnes en säng samt ett litet bord, på hvilket senare finnas upplagda åtskilliga småsaker, som tillhört Linné och af honom begagnats, och deribland en ytterst dyrbar servis af ostindiskt porslin, hvarå finnes afbildad Linnæ borealis. Detta är det hufvudsakligaste af den löseegendom, som ännu finnes qvar vid Hammarby. För öfrigt ber jag att få instämma med den näst föregående talaren. Ätven af mig kändes, då jag besökte Hammarby, en helig vördnad vid åtanken af den store man, som der lefvat och verkat och om hvilken allt hvad jag såg så lifligt erinrade mig. Jag ber att på det varmaste få förorda bifall till Utskottets hemställan.

Herr Johan Jönsson: Det torde icke behöfva spillas många ord i en sådan fråga som denna. Men jag kan icke hjälpa, att jag icke blifvit öfvertygad om lämpligheten af, att staten inköper detta gamla trähus, som nu stått i 116 år, sedan Linné bebodde detsamma, och som kanske hade stått lika länge, innan han blef egare deraf. Det skulle således medföra icke obetydliga kostnader att reparera och underhålla detsamma; och att staten skulle åtaga sig detta, kan jag icke finna vara skäl, fastän jag icke heller vill underskatta minnet af den ädle mannen. Om något finnes qvar af hans löseegendom, som kan vara värdt att taga vara på, så kan ju staten inköpa detta och derföre anser jag vara bäst att åt Kongl. Majt öfverlemna frågan på sätt jag i min reservation föreslagit.

Herr Lasse Jönsson: Det är visserligen ganska vågadt att uppträda med yrkande om afslag, då ett sådant yrkande, efter hvad det ser ut här, kanske kommer att tolkas såsom ett bevis på, att

icke äfven jag skulle vilja ära minnet af den store Linné. För min del kan jag dock icke finna annat, än att just Utskottets eget resonement innebär det bästa skälet för ett afslag. Hvarken i motionen eller i Utskottets betänkande finnes något bevis anfördt för att den ifrågavarande lösegendomen verkligen tillhört Linné och icke heller hvilka kostnader inköpet af denna egendom skulle komma att medföra. Dessutom resonerar, som jag nyss nämnde, Utskottet sjelft, enligt min tanke, fullkomligt riktigt, då det säger, att »ett återupprättande å Hammarby af ett museum Linnéanum, sådant detta under Linnés lifstid befans, skulle otvifvelaktigt vara förenadt med vida större svårigheter, än motionären tyckes förutsätta och torde äfven med de största ansträngningar endast på ett högst otillfredsställande sätt kunna åvägbringas, såvida icke de Linnéanska samlingarna till någon större del kunde från England få återköpas, något som läser vara föga sannolikt och ej heller blifvit af motionären ifrågasatt.» — «Mindre välbetänt torde det äfven få anses vara att på landsbygden, fullkomligt afskildt från andra vetenskapliga samlingar, förlägga ett museum, för hvars upprättande och framtida vård flere olika och stora förmågor skulle tagas i anspråk.» Klart är ju att Linnés minne i allt fall icke kan dö ut bland svenska folket. En minnesvård finnes ju redan vid Råshult, hans födelseort, och nu är det äfven meningen att här i hufvudstaden resa hans stöd, och dertill har medel insamlats från alla landsändar. Hvarje tänkande människa vet väl, hvad Linné varit för vårt land, utan att man därför behöfver resa till en aflägsen landsort, der han någon tid haft sin bostad. Jag kommer således af alla skäl att motsätta mig, att egendomen förvärfves af staten, helst icke ens motionären vågat påstå, att de träd och växter, som nu kunna finnas på Hammarby verkligen blifvit planterade af Linné. Jag yrkar afslag åt betänkandet.

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

Herr Casparsson: Jemte det jag till alla delar instämmer med den ärade motionären i afseende å önskvärdheten af att svenska staten måtte förvärfva återstoden af den store naturforskarens kvarlätenskap, ber jag, att, då den förmodan här blifvit framkastad, att den nuvarande innehafvaren af denna kvarlätenskap möjligen skulle i sin önskan att åt staten öfverlåta densamma ledas af ekonomiska beräkningar, mot en dylik förmodan få nedlägga en allvarlig gensaga. Jag känner mannen tillräckligt för att kunna försäkra, att en sådan beräkning som den antydda är för honom fullkomligt främmande. Hade han dylika beräkningar, vore ju för honom ingenting lättare än att med förbigående af svenska staten afyttra lösegendomen till utlandet, ty der — särdeles i England — noteras de Linnéanska samlingarna till mycket hög kurs. Jag är fullt förvissad, att han på detta sätt skulle kunna inhösta en vinst vida större, än om denna kvarlätenskap nu af svenska staten förvärfvas till det pris, som af motionären föreslagits. Sjelf har jag också frågat honom, huruvida han önskade, att staten skulle inköpa egendomen, och han förklarade då, att han visserligen icke hade någonting deremot, särskildt med hänsyn dertill att han sjelf är kommen till framskriden ålder och det eljest kunde hända, att den efter hans död komme att

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

förskingras; men någon brinnande önskan att få aflåta egendomen tror jag alls icke hos honom förefinnes. Jag har ansett mig skyldig att lemna dessa upplysningar och ber i öfrigt att få instämma med Herr Danielsson.

Herr Wieselgren: Då jag nyss hörde en talare yttra, att det icke skulle ligga vikt uppå, om staten egde det ställe, der Linné lefvat, eller att det icke betydde något, i hurudant skick detta ställe befunne sig, ity att Linnés minne likaväl icke utdöge, upprann för mig minnet af en tilldragelse, som blifvit mig berättad af en person, hvars trovärdighet för mig är höjd öfver allt tvifvel. Det hände för något mer än 50 år sedan, att en bekant engelsman, öfverste Henneker, besökte Sverige för att se de ställen, der Linné tillbringat sina dagar. Tillsammans med ej mindre den person, som för mig omtalat ifrågavarande händelse, än äfven några andra personer begaf sig vår engelsman en dag från Upsala till Hammarby. Då de beträdt vägen, som leder upp till byggnaden, der Linné haft sin bostad, blottade Henneker sitt hufvud; och då de andra, utan att förstå anledningen hvarför han så gjorde, förvånade sågo på honom, vände han sig till dem lika förvånad och frågade: *»blotten I icke edra hufvuden, när I beträden den mark, hvilken Linnés fot en gång har trampat?»* Då en utländing, en främling, kunde hysa en sådan vördnad för den mark, som trampats af Linné, synes det mig, som om det icke skulle vara så ur vägen som talaren å Blekingebänken nyss tycktes vilja antaga, att vi svenskar, Linnés landsmän, också hysa någon vördnad för denna mark, och bereda någon helgd åt densamma. Det var med synnerligt stor glädje jag hörde »en man af folket» — jag lägger särskildt vikt på detta ord, ty jag vet, att Herr Danielsson, på hvilken jag syftar, älskar att anses såsom sådan — tala på det sätt han gjorde för bifall till Utskottets förslag, och jag skall be att i allo få instämma med honom.

Herr Liss Olof Larsson: Det torde kanske vara något vågadt att uppträda i denna fråga, då man icke kan bifalla Utskottets betänkande, der det förordas en skrifvelse i syfte att få utredt, huruvida och på hvad vilkor Linnés fordna bostad med derå befintliga från den stora vetenskapsmannens tid qvarvarande lösegendom må kunna åt staten förvärfvas. För min del kan jag endast biträda den del af betänkandet, som öfverensstämmer med reservanternas förslag, eller att skrifvelsen må afse endast lösegendomen, ty jag anser, att då svenska folket, som vi alla veta, hyser stor vördnad för de saker, som kunna finnas qvar efter den store mannen, det väl torde vara lämpligast, att dessa saker vårdas, der de både kunna vara bäst förvarade och lättast tillgängliga för den stora allmänheten att beses, såsom uti nationalmuseum här i Stockholm. Jag föreställer mig nemligen, att det torde bli ganska få, som komma i tillfälle att begifva sig till Hammarby och der beskåda dessa saker. Jag tror, att man på det sätt, som jag nämnt, lika väl skall kunna bevара minnet af Linné, särdeles som, ifall Utskottets förslag ledde till något resultat, sannolikt endast få komma i åtnjutande af glädjen att få se dessa minnesvärda saker. Det torde dessutom böra tagas i betraktande,

att, om sjelfva egendomen inköpes, detta likasom sedermera underhållet af densamma komme att medföra betydliga kostnader, som naturligtvis än ytterligare blefve ökad genom aflöningen åt den person, som finge åt sig uppdraget att hafva tillsyn å egendomen. På grund af hvad jag sålunda anført får jag yrka afslag å Utskottets betänkande och bifall till reservanternas förslag.

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

Häruti förenade sig Herr *J. Erickson*.

Herr Key: Man tyckes under diskussionen helt och hållet hafva förbisett hvad Utskottet egentligen tillstyrkt. Detta innebär ingenting annat än en skrivelse; att Riksdagen ville i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, »dels om och på hvad vilkor den del af egendomen Hammarby, belägen i Danmarks socken och Waksala härad af Upsala län och fordom tillhörig Archiatern Carl von Linné, som upptages af Linnéanska böningshuset och museibyggnaden jemte den dem omgifvande parken, till så stort område lokala och öfriga omständigheter betinga, tillika med de nämnda byggnaderna samt, i förening dermed, den å stället befintliga fordom Linné tillhöriga löseegendomen må kunna åt staten förvärfvas, dels ock, för den händelse att svårigheter eller hinder skulle möta för jordlägenhetens och byggnadernas afsöndrande från egendomen, om och på hvad vilkor den Linnéanska löseegendomen å Hammarby *ensamt för sig* kan af staten få inköpas samt att i beggärderna fallen låta förslag härom en kommande Riksdag föreläggas.» Innebär nu detta, mine Herrar, verkligen så mycken anledning till fruktan att vi skulle ådraga oss allt för stora kostnader? Jag tror dessutom, att, om vi för en stund vända oss bort från dagens strider och egna en hägkomstens och erkänslans gärd åt ett af våra största minnen, det skall bekomma oss alla godt. Vi kunna med allt skäl lyssna till den förste talarens värtaliga ord och besluta den skrivelse, som Utskottet föreslagit — vi som eljest till Kongl. Maj:t frikostigt aflåta skrivelser om likt och olik, än om det ena och än om det andra.

Mine Herrar, just i år hafva Linnéfester firats i alla land, så långt civilisation och bildning sträcka sig. Männe det då icke kunde vara skäl att äfven Sveriges riksdag lemnade *sin* tribut åt firandet af detta minne? Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Rydin: Jemte det jag i allo instämmer med Herr Key, ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att i det stadium frågan nu befinner sig, då man icke begär annat än en skrivelse till Kongl. Maj:t, det väl skulle se något besynnerligt ut, om Andra Kamraren vägrade sitt bifall dertill, att en undersökning anställes, på hvilka vilkor den store mannens qvarlätenskap skulle kunna förvärfvas åt staten. Dessutom ber jag med anledning af Herr Liss Olof Larssons yttrande att få erinra, att det alls icke är detsamma att uppställa qvarlätenskapen i ett museum, eller bibehålla den på den plats der Linné bott och verkat. Ty endast der kan den fullt

Om förvärfvande af staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

ingifva den vördnad som mannen Linné tillkommer, vid detta Hammarby, dit lärjungar från hela världen samlats för att åhöra Linnés föreläsningar, och dit ännu främlingar vallfärda från alla länder.

Herr Bruhn: En talare på skånebänken Herr Lasse Jönsson tyckte finna en viss motsägelse emellan Utskottets i detta betänkande anförda motivering och det slut, hvartill Utskottet kommit; men jag vågar tro att detta beror derpå, att han icke med tillräcklig uppmärksamhet genomläst betänkandet, ty i så fall tror jag näppligen han skulle kommit till en sådan åsigt. De rader i Utskottets betänkande, som han uppläste och åberopade, hafva nemligen afseende på förslaget om upprättande på Hammarby af ett museum Linnæaum, sådant som det fans under Linnés lifstid. Något sådant anser Utskottet numera icke vara möjligt och det är denna sin åsigt som Utskottet motiverar vid de af Herr Lasse Jönsson citerade orden. Han gick till och med så långt, att han frågade, om man verkligen kunde bevisa, att de ifrågavarande byggnaderna verkligen egts och bebotts af Linné. Att framlägga några bevis i sådant afseende har man verkligen ansett öfverflödigt, då Utskottet ansett saken vara satt utom allt tvifvel. Samme talare påstod äfven, att många träd och växter icke vid Hammarby skulle finnas sedan Linnés tid. Derom uttalar sig dock Utskottet i ganska bestämda ordalag, som jag sedan skall be att få uppläsa. Innan jag det gör, vill jag dock med ett par ord söka bemöta Herr Liss Olof Larsson. Han sade sig nemligen vilja bifalla endast sista momentet af Utskottets hemställan eller att undersökningen skulle afse om och på hvad vilkor den Linnéanska lösegendomen å Hammarby ensamt för sig kunde få af staten inköpas för att med något statens museum införlifvas. Derigenom skulle, enligt talarens åsigt, de blifva mera tillgängliga för svenske män. Det kan väl hända att så blefve fallet, men, som Herr Wieselgren redan nämnt, Hammarby besökes icke blott af svenskar, utan jemväl och kanske mera af utlänningar, som veta att till dess fulla värde uppskatta hvad Linné utträttat. Herr Wieselgren talade om ett exempel, en engelsman, men detta exempel är alldeles icke enstaka, utan till Hammarby vallfärda en mängd utlänningar. Jag ber nu att få återgå till Herr Lasse Jönssons anmärkning och i sådant afseende uppläsa några rader af Utskottets betänkande. Utskottet säger nemligen: »Någon lämpligare plats härför än just Hammarby, som med sina ännu i oförändradt skick sedan Linnés tid kvarstående byggnader och med i dess park ännu fortlefvande, af Linné med egna händer planterade växter utgör det största och värdefullaste bland alla oss återstående minnen af den store mannen, lärer väl knappt kunna tänkas.» Der har Utskottet i få ord uttalat hvad Hammarby är och kan blifva, nemligen den lämpligaste förvaringsorten för allt hvad ännu återstår af den store mannens kvarlätskap; och jag har icke något vidare att tillägga, utan anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Leijonhufvud: Jag vill endast med ett par ord bemöta Herr Liss Olof Larssons anmärkning, att man borde för statens

räkning inköpa lösörena, men icke sjelfva platsen. Det är ju en högst väsentlig skilnad om dessa lösören förvaras på den nuvarande platsen, hvarest de på ett vida mera fullständigt sätt bevara minnet af Linné, än om de flyttas till ett arkeologiskt museum och der uppställas bland en massa märkvärdiga saker, af hvilka en stor del äro mera lysande och mera i ögonen fallande. Den stora allmänheten skulle då helt säkert skänka vida större uppmärksamhet åt dessa senare. Det är platsen och de derstädes qvarlemnade lösörena efter Linné, som i förening utgöra något märkvärdigt och sevärdt, emedan de gifva en klar och lefvande föreställning om den store mans lefnadsätt och vanor. Och derföre vore det i högsta grad olämpligt att flytta lösörena från sin nuvarande plats. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

Herr C. A. Larsson: Då ingen föregående talare nämnt det hufvudsakliga skälet, hvarföre man borde bifalla en motion, sådan som denna, vill jag fästa uppmärksamheten på, att, om vi nu bifalla allenast de två reservanternas förslag, så skulle vi begå ett lika lumpet fel, som våra förfäder på den tid Linné lefde. Det är härresande att läsa i motionen, huru en sådan man som Linné kunde handteras af Sveriges dåvarande regering och folk. Man fick visserligen löfte om en nationalbelöning, men det löftet uppfylldes icke bättre, än att han, som hade kämpat en del af sitt lif i fattigdom och elände, gick miste om den nationalbelöning, hvaraf han gjort sig förtjent. För att gifva detta våra förfäders beteende en örfil, borde vi derföre visa, att svenska folket i våra dagar står på en högre grad af civilisation än då. Jag har flere gånger påmint Herrarne om, huru omöjligt det är i våra dagar, då man söker plugga in i en och samma skalle allt möjligt vetande, att påträffa en enda sådan personlighet som en Tegnér, en Linné med flera. Derföre böra vi sätta så mycket större värde på desse män, som verkat godt för fosterlandet; och detta böra vi visa genom att hedra de store människors minne. Af detta skäl lägger jag min röst för bifall till Utskottets förslag.

Herr Åke Andersson: Då man uppför ett hus för att deri bevara dyrbarheter, bör man tillse, att huset blifver sådant, att det kan motsvara detta ändamål. Jag skulle icke hafva något emot Utskottets förslag, om den ifrågavarande byggnaden vore af tegel och lera i stället för trä och derigenom varit mera brandfri. Men då det är ett gammalt trähus; kan jag icke gå in på förslaget. Jag tycker, att det vore bättre för så vidt lösöreboet eller någon del deraf anses vara af något särdeles antiqvariskt värde köpa in detta och förvara det på ett sådant ställe, der det kan vara i behåll. Vill staten derjemte köpa in huset, så må det blifva en affär för sig, men lösöreboet anser jag böra i hvilketdera fallet som helst flyttas till ett säkrare förvaringsrum. Jag kan derföre icke komma längre än till bifall af Herrar Erickzons och J. Jönssons reservation.

Herr Granlund: Icke kunde man gerna ana, att i denna Kammar skulle komma att höjas någon röst emot den föreliggande mo-

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.
(Forts.)

tionen. Det är icke alla folk förunnadt att ega sådana stora och tjänstfulla män som den, om hvilken nu är fråga, och hvars minne man vill ära. Det har af den nästföregående talaren blifvit sagdt, att byggningen vid Hammarby bort vara af sten, lera eller hvad man menade för att kunna tjena till förvaringsställe för Linnés lösören och att det såsom trähus ej förtjenar att göra uppoffringar på eller underhålla detsamma. Jag vill då hemställa till honom och dem af Kammarens ledamöter, hvilka besökt Tegnér's hus i Lund, om de icke vid inträdet i detta lilla anspråkslösa trähus känt sig högtidligt stämda vid tanken på, att den store mannen der lefvat och verkat. Det blifver icke samma förhållande, om man flyttar den kvarvarande löseendomen till en plats, som själf icke har några minnen om personen med sig förenade. Sådane män som Linné födas icke en på seklet; och det vore icke Andra Kammarern värdigt att afslå motionärens framställning om att för framtiden bevara den store mannens tillhörigheter och bostad. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr P. N. Bergström: Jag begärde ordet hufvudsakligen med anledning af Herr Ake Anderssons yttrande, att han icke skulle hafva något emot att inköpa den bostad der den gamle Archiatern Linné lefvat, derest huset varit af sten i stället för trä, såsom nu är förhållandet. Det är en sanning, hvad Herr C. A. Larsson nyss yttrade, att nemligen våra förfäder icke behandlade mannen på ett sådant sätt, att han egde penningar, hvarmed han kunde vid sitt kära Hammarby förskaffa sig en byggnad af sten. För dem, som i dag besöka det ställe, der denne man existerat, lefvat och vistats, der han med sin lärdom samlade omkring sig disciplar icke allenast från fäderneslandet utan äfven från flere främmande länder, är det nu en glädje att kunna säga: »Vi hafva sett stället sådant det såg ut på Linnés egen tid.» Då nu Sverges invånare bidragit till att åt denne store man upprepa en bildstod inom hufvudstadens område och då Stockholms stad åtagit sig att ensam betala sockeln till denna stod, så frågar jag: kan icke svenska folket bekosta det lilla hvarom här är fråga. Jag kan försäkra eder, mine Herrar, att den nuvarande egaren af Hammarby icke utbjudit till salu vare sig egendomen eller Linnés efterlemnade lösören. I egenskap af slägtinge till den bortgångne Archiatern har han af pietet bibehållit allt på samma sätt, som det var på Linnés tid. Men då jag sist talade med egaren till Hammarby, yttrade han: »Min ålder är långt framskriden; jag skall kanske snart gå bort; hvem skall då bevara dessa kära minnen för vårt älskade fosterland?» Här är ju icke fråga om, att staten skall inköpa hela egendomen Hammarby, utan blott de lokaler, de hus, inom hvilka Linné egentligen verkat och der han af sin lärdom kringspirdt vishet åt alla dem, som besökte honom. Och jag kan därför icke föreställa mig annat, än att denna Kammarers ledamöter — man må nu vara af olika åsichter i många fall — då här är fråga om att vörda ett fosterländskt minne, som gjort heder åt svenska namnet i en förfluten tid och som ännu klingar kring hela den civiliserade jorden, skola gifva sina röster åt detta förslag.

Herr Åke Andersson: Jag vill blott hemställa till den siste talaren, om han icke vill medgifva, att trähus äro mer utsatta för eldfara än stenhus.

Om förvärfvande åt staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

Herr Uhr: Jag vet icke hvad vi diskutera, hvad vi språka om. Vi vilja ju alla detsamma, ty jag för min del kan icke finna någon skilnad mellan Utskottets och reservanternes förslag. Och eftersom Herr Åke Andersson är så rädd för, att huset skall brinna upp, så låtom oss sätta ett stenhus omkring det gamla trähuset; det vill jag.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de meningar, som derunder förekommit, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå, dels ock på yrkandet att, med afslag å Utskottets hemställan, det förslag måtte antagas, som Herrar *J. Erickson* och *J. Jönsson* i sin vid utlåtandet fogade reservation framstält; och fann Herr Talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd. I anledning häraf och för bestämmande af kontrapositionen upptog Herr Talmannen ånyo de öfriga yrkandena, af hvilka det på afslag nu förklarades hafva flertalets röster för sig. Men äfven angående kontrapositionen äskades votering, hvadan en så lydande omröstningsproposition först uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen antager yrkandet om afslag å Utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till Herrar *J. Ericksons* och *Johan Jönssons* reservation.»

Den omröstning, som företogs enligt denna proposition, visade 107 ja mot 50 nej; och erhöll alltså propositionen för hufvudvoteringen följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Första Tillfälliga Utskottet hemstält i utlåtandet N:o 10 (i samlingen N:o 31), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets hemställan.
Andra Kammarens Prot. 1878. N:o 57.

Om förvärfvande af staten af egendomen Hammarby.

(Forts.)

I den senare voteringen röstade 109 ledamöter ja mot 47, som röstade nej; i följd hvaraf Kammaren bifallit Utskottets hemställan; och skulle, jemlikt 63 § Riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 8.

Om förändrade bestämmelser angående klockarnes aflöning.

Företogs till afgörande Lag-Utskottets utlåtande N:o 38, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande, N:o 27, öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrade bestämmelser rörande klockarnes aflöning.

Första Kammaren, som godkänt 2:dra, 3:dje, 4:de, 8:de, 9:de och 10:de punkterna af utlåtandet N:o 27, hade till Utskottet återförvisat öfriga delar af samma utlåtande; och hade utlåtandet i sin helhet blifvit af Andra Kammaren återförvisadt; vid hvilket förhållande Utskottet föreslagit ärendet till förnyad behandling samt på anförda skäl, och med särskild anmodan till Andra Kammaren att i fråga om de här ofvan nämnda, af Första Kammaren godkända punkterna fatta beslut i öfverensstämmelse med Utskottets förra förslag, hemställt:

»att Riksdagen, med förklaring, att Kongl. Maj:ts nådiga proposition i ämnet icke kan i oförändradt skick bifallas, måtte för sin del godkänna följande bestämmelser angående klockarnes aflöning:

att hvarje församling skall, inom tre år från det förtattning i ämnet vander utfärdad, å kyrkostämman verkställa reglering af klockarens löneförmåner med iakttagande af här nedan meddelade föreskrifter;

att, der klockaretjenst är med organistbefattning förenad, reglering af båda lönerna skall samtidigt ske;

att lönen bör bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen af klockarens tjenstegöromål samt beräknas så, att alla offer och afgifter för särskilda förrättningar upphöra;

att klockaren bibehålles vid rätt till boställe eller annan jord, som blifvit honom på lön anslagen, dock att afkastningen af boställsjorden må i lönen inberäknas, så vidt hinder ej möter af särskildt meddelade föreskrifter;

att hvad utöfver nämnda afkastning erfordras till klockarens aflönande skall af församlingen utgöras i penningar;

att klockarelön skall utgöras efter den för rösträtt å kyrkostämman stadgade grund, med rättighet för församlingen att låta någon mindre del af lönen utgå med viss afgift, ej öfverstigande tjugu öre för man och tio öre för qvinna, af hvarje person, som erlägger mantalsspenningar;

att klockaren eller kyrkoherden eller den, som under ledighet bestrider klockaretjensten eller förvaltar kyrkoherdeembetet i församlingen, må, derest församlingen bestämt klockarelönen till lägre belopp, än det, hvartil den dittills lagligen uppgått, öfver beslutet anföra besvär i den ordning, som för klagan öfver kyrkostämmas beslut i allmänhet är föreskrifven;

att löneregleringens tillämpning inträder vid det ombyte af klockare, som eger rum näst efter det beslutet om löneregleringen vun-

nit laga kraft eller deröfver anförda besvär blifvit slutligen afgjorda, derest ej den, som vid nämnda tid innehar klockaretjensten, medgifver, att regleringen må vinna tillämpning redan under hans tjänstetid;

att i afscende på uppbörd och utbetalande till löntagaren af församlingens afgifter till klockaren skall gälla hvad i nämnda hänseenden är stadgadt angående presterskapets löneinkomster; samt

att i församling, der lönereglering i öfverensstämmelse med dessa grunder blifvit verkställd och begynt tillämpas, hittills gällande föreskrifter angående klockarelönens utgörande skola upphöra att lända till efterrättelse, samt församlingen ega att, derest enligt nämnda föreskrifter klockaren uppburit belgonskyld, använda denna till kyrkotjänstens uppehållande och folkundervisningens behof.»

Med förbigående tills vidare af inledningen till Utskottets hemställan, skedde först föredragning af

1:sta bestämmelsen,

som godkändes.

2:dra—5:te bestämmelserna:

Blefvo äfven godkända.

6:te bestämmelsen:

Efter föredragning häraf yttrade

Herr Adlercreutz: Herr Grefve och Talman! Jag anhåller, att Första Kammarens beslut i denna punkt måtte varda uppläst, och att jag sedermera återfår ordet.

Enligt Herr *Adlercreutz'* begäran, upplästes Första Kammarens ifrågavarande beslut, hvilket var så lydande:

»att klockarelön på landet skall till utgörande fördelas med halfva beloppet på fast egendom efter dess fyrktal och med återstoden på församlingens samtliga medlemmar efter den för rösträtt å kyrkostämma stadgade grund.»

Deretter lemnades ordet ånyo till

Herr Adlercreutz, som anförde: Herr Grefve och Talman! Mine Herrar! Då det af Första Kammararen fattade beslut öfverensstämmer med mina åsigter om det rätta, hvarjemte det nära ansluter sig till Kongl. Maj:ts proposition i frågan, hemställer jag, att Kammararen måtte med afslag på Utskottets betänkande i denna punkt godkänna det af Första Kammararen fattade, nyss upplästa beslut.

Friherre Nordenfalk: Herr Grefve och Talman! Mine Herrar! Som Kammararen nyss hörde, har Första Kammararen i denna

Om förändrade bestämmelser angående klockarenes aflöning.
(Forts.)

Om förändrade bestämmelser angående klockarenes aflöning.
(Forts.)

sjette punkten bland annat gjort den ändringen, att den för sin del uteslutit bestämmelsen om den personliga afgiftens utgörande. Då vid återremissen förra gången, när frågan här behandlades, flere af Kammarens ledamöter så väl som undertecknad yttrade sig i detta syfte, har jag vidblifvit den reservation, jag emot betänkandet i denna punkt tog mig friheten afgifva, och jag får på de grunder, jag då angaf, hemställa, att Kammaren behagade bifalla sjette punktens första del med uteslutande af det som rör den personliga afgiften och lydande sålunda: »att klockarelönen skall utgöras efter den för rösträtt å kyrkostämma stadgade grund.»

Herr Nils Pettersson Frågan om reglering af klockarelönerna må få hvilken utgång som helst, så anser jag dock, att Kammaren bör bifalla det förslag Utskottet här framlagt. Man må säga hvad man vill angående den ofta förekommande tvistefrågan, huruvida vissa afgifter böra utgå efter fyrk eller andra beskattningsgrunder, näppeligen något fall är så lämpligt att helt och hållet tillämpa grundsatsen om bidragens utgörande efter fyrk som detta. Jag åberopar i detta hänseende de skäl Utskottet anfört.

Jag vill icke upptaga Kammarens tid med att ingå på någon vidare granskning af denna fråga, ty det torde vara klart, att det af Utskottet i denna punkt framlagda förslag är det mest som sammanjemkningsförslag lämpliga. Skulle icke Utskottets förslag oförändradt vinna bifall, må hela frågan hellre falla. Jag yrkar bifall till hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter att hafva gifvit propositioner, i enlighet med de meningar som förekommit, dels då bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick och dels på de olika yrkanden, Herr Adlercreutz och Friherre Nordenfalk framstält, förklarade Herr Talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition antagits yrkandet på bifall till Första Kammarens i ämnet fattade beslut, en omröstningsproposition af följande lydelse uppsattes, justerades och anslogs:

Den som bifaller hvad Lag-Utskottet hemstält i 6:te bestämmelsen af utlåtandet N:o 38,

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställda beslutat, att klockarelön på landet skall till utgörande fördelas med halfva beloppet på fast egendom efter dess fyrktal och med återstoden på församlingens samtliga medlemmar efter den för rösträtt å kyrkostämma stadgade grund.

Voteringen, i vanlig ordning verkställd, utföll med 86 ja mot 47 nej; varande alltså Utskottets hemställan bifallen.

Om förändrade bestämmelser angående klockarnes aflöning.

(Forts.)

Beträffande 7:de bestämmelsen anförde:

Herr Hægström: Beträffande den nu föredragna 7:de punkten, kan jag för min del icke finna att den står i öfverensstämmelse med den nyss antagna tredje punkten. I sistnämnda punkt heter det nemligen, att lönen bör bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen af klockarens tjänstegöromål, men i sjunde punkten, såsom Utskottet formulerat den, heter det att klagan får föras, derest församlingen bestämt klockarelönen till lägre belopp än det, hvartill den dittills lagligen uppgått; och således skulle i sådana församlingar, der t. ex. klockarens göromål äro ungefär lika med noll, men lönen uppgår till tusentals kronor, såsom förhållandet är i vissa kustförsamlingar i Westerbottens och Norrbottens län, i hvilka klockaren har mellan 2,000 och 3,000 kronor i lön, församlingarne icke vara berättigade att vid en blifvande löneroglering, ehuru klockarens göromål äro obetydliga, nedsätta lönen till rimligt belopp, oaktadt just i tredje punkten säges, att lönerna böra bestämmas i skäligt förhållande till göromålen. Det kan icke vara rim och reson i detta. Naturligtvis kan det icke vara fråga om att nedsätta lönerna för de nuvarande tjänstnehafvarne. De få väl behålla de nuvarande lönerna: men det må väl vara församlingarne obetaget att, då tjänsterna blifva lediga, tillämpa den nya regleringen så, att lönerna blifva satta i ett rimligt förhållande till göromålen. I Utskottets utlåtande N:o 27 var föreslaget följande, och det tycker jag låter rimligt: »att klockaren eller kyrkoherden eller den, som under ledighet bestrider klockaretjensten eller förvaltar kyrkoherdeembetet i församlingen, må, derest han finner församlingens beslut angående klockarelönens belopp icke öfverensstämma med här ofvan omförmälda grunder, öfver beslutet anföra besvär i den ordning, som för klagan öfver kyrkostämmas beslut i allmänhet är föreskrifven.» I samma utlåtande har Utskottet föreslagit tredje punkten alldeles lika lydande med den vi nyss antagit; men sjunde punkten i utlåtandet N:o 27 stod i öfverensstämmelse med tredje punkten, medan, såsom sjunde punkten nu är föreslagen, det vid inträffande ledighet blir omöjligt att nedsätta lönerna, äfven om lönerna äro aldrig så stora och göromålen aldrig så små.

På dessa i korthet anförda skäl yrkar jag för min del afslag å den nu föredragna sjunde punkten och bifall till samma punkt, sådan den lydte i utlåtandet N:o 27.

Herr Talman, då jag hör flere omkring mig önska, att jag skall ändra mitt yrkande och icke är ledsen för det heller, så yrkar jag i stället rent afslag.

Herr *Lasse Jönsson* instämde med Herr Hægström.

Herr Bäckström: Jemte det jag instämmer i Herr Hægströms yrkande om rent afslag af det föredragna momentet, får jag nämna att jag för min del icke kunnat finna annat, än att man vid affat-

Om förändrade bestämmelser angående klockarnes aflöning.

(Forts.)

tandet af detta 7 mom. icke alls synes hafva afsett att göra någon reglering af klockarnes löner, enär enligt detsamma ingen klockare skulle kunna få mindre aflöning än förut, äfven om hans inkomster hittills uppgått till 2 å 3000 kronor. Mig synes det vara orimligt om icke löneförmånerna finge lämpas efter göromålens mängd och beskaffenhet, och om således icke nedsättning i lönen finge ske på sådana ställen, der klockarne hafva endast obetydligt att göra. Om jag blifvit riktigt underrättad, har Första Kammaren redan afslagit detta moment. Skulle jag emellertid häruti hafva misstagit mig, kunde jag möjligen förena mig med dem, som yrkat bifall till motsvarande moment 7 i Utskottets betänkande N:o 27, hvilket synes mig vara lättare att tillämpa än det nu föreslagna. Man kan nemligen tänka sig, att det finnes en mängd små församlingar, der klockarnes löner stå i någorlunda jemnt förhållande till deras göromål, och för hvilka således icke någon nedsättning bör ega rum. Men å andra sidan finnas äfven många större församlingar, hvarest för närvarande klockarnas löneförmåner, utom sportler af hvarjehanda slag, uppgå till 2 å 3000 kronor, under det att deras göromål äro ganska obetydliga. Så uppgå till exempel i Pite landsförsamling dessa extra inkomster till 100 tunnor spanmål, och i Skellefte landsförsamling äro de ännu större. Efter nu föreslagna grund skulle icke någon reducering till skäligt belopp i förhållande till klockarnes arbete kunna ega rum. Detta anser jag orimligt.

Af dessa skäl yrkar jag afslag å detta moment.

Herr Hjelm: Om Utskottets förslag, sådant det nu föreligger, blir Riksdagens beslut och vinner Kongl. Maj:ts sanktion, så vore dermed hela det ändamål, som med denna fråga från början varit afsedt, förfeladt. Frågan utgick först från de kommuner, inom hvilka klockarnes lön är orimligt stor. Jag tillhör en af dessa kommuner. Att församlingarne icke skulle ega rättighet att minska en klockares lön äfven der den motsvarar inemot lönen för pastor af ett tredje klassens pastorat, förefaller mig såsom en orimlighet. Jag vill emellertid icke uppehålla Kammarens tid, utan endast tillkännagifva, att, då jag med svårighet kan instämma med Herr Hæggström, jag med afslag å Utskottets förslag yrkar bifall till hvad Utskottet i sitt betänkande N:o 27 under motsvarande moment föreslagit.

Herr Thomasson: Jag kan icke annat än gifva Herr Hæggström rätt deri, att bestämmelsen i 7 punkten står i strid med hvad Kammaren nyss beslutit i punkten 3, och att deremellan ligger en uppenbar inkonsequens. Följden af dessa båda bestämmelser, om denna punkt nu antages, skulle nemligen blifva, att, der klockarelönen för närvarande är mindre än som svarar emot tjänsteäliggandena, den icke skulle blifva höjd, men att der ett motsatt förhållande eger rum, svårighet skulle möta att få den nedsatt. Jag har också reserverat mig mot Utskottets beslut i denna punkt, ehuru min reservation af förbiseende ej blifvit i betänkandet antecknad; och jag begagnar nu tillfället att inför Kammaren redogöra för den åsigt, jag inom Utskottet förfäktat. Jag anser, att, om klockaren fortfarande skall vara

icke blott en kommunens tjänsteman, utan äfven en kyrkans tjänare, så måste man bereda honom garantier, på det att hans ställning och lön ej må bliwa afförsamlingens godtycke beroende. Ett sådant uppfattningssätt står i full öfverensstämmelse med den skrifvelse af 1872 års Riksdag, som föranledt Kongl. Maj:ts föreliggande proposition i ämnet. Deri heter det nemligen: »Bestämmandet af klockares lön torde lämpligen kunna öfverlemnas åt församlingarne, dock så, att lagen här, i likhet med hvad angående folkskolelärares aflöning redan är bestämdt, utstakar vissa gränser på det att församlingarnes skyldigheter härutinnan ej må bliwa beroende af det egna godtycket». Skall man nu stå kvar på denna ståndpunkt, så synes mig den garanti, Kongl. Maj:t föreslagit i propositionen (7 punkten) icke vara större än som erfordras. I likhet med Herr Hæggström anser jag derföre, att denna punkt i den Kongl. propositionen bör oförändrad bifallas, i händelse klockare förtfarande skola vara ej blott kommunens, utan äfven kyrkans tjänstemän. Men jag inser ej, att detta förhållande förtfarande behöfver existera. Jag tror, att klockarebefattningen mycket väl kan vara en uteslutande kommunal tjänst, och denna äsigt torde vara allmän både här och i Första Kammaren. I så fall böra församlingarne efter eget godtfinnande få besluta om klockarelönen, och Riksdagen bör ej då taga någon befattning med denna löns reglering, utan inskränka sitt åtgörande till att i hvad på honom ankommer sörja för, att 1681 års förordning varder upphäfd. I detta afseende ansluter jag mig till den uppfattning Herr Sjöberg uttalade vid frågans första behandling. Jag tror, att vi närma oss detta mål, om denna punkt afläs, hvarigenom hela förslaget faller. Jag har emellertid ej något yrkande att framställa.

Om förändrade bestämmelser angående klockarnes aflöning.

(Forts.)

Herr Nils Pettersson: Då Andra Kammaren vid ärendets fördragning förra gången afslog den del af Kongl. Maj:ts proposition, som afsåg att bereda besvärsmän å kyrkoherde och klockare i fråga om reglering af klockarelön, och det förnyade förslag, Lag-Utskottet nu framlagt, upptager enahanda stadgande, ehuru i modifierad form, var det naturligt, att en del af Kammarens ledamöter icke skulle visa benägenhet att bifalla hvad Utskottet sålunda föreslagit. Men Herrarne böra eriura sig, att det här är fråga om ett sammankomningsförslag, föranledt genom återremisser från båda Kamrarna; och ehuru detta förslag ej synes fullt tillfredsställande, tror jag dock, att de föregående talarne varit för stränga i dess bedömande. De hafva tolkat det föreslagna stadgandet något annorlunda än hvartill innehållet gifver anledning. Man har nemligen påstått, att, om det förslag, Utskottet här framlagt, godkändes och vuone tillämpning, en församling skulle vara förhindrad att göra nedsättning i klockarelönen. Visst icke. I fall omständigheterna eljest medgifva en nedsättning, så bör ej ett sådant stadgande utgöra hinder. Vid en jämförelse af den i det förra förslaget använda ordalydelsen och den nu begagnade finner man, att Utskottet *nu* föreslagit en inskränkning af berörda besvärsmän till de fall, då församlingen bestämt lönen till lägre belopp än det, hvartill den dittills lagligen uppgått, men att *du* föreslogs, att besvärsmännen skulle vara oinskränkt och oberoende

Om förändrade bestämmelser angående klockarenes aflöning.
(Forts.)

af, om lönen vid regleringen sattes högt eller lågt. Då vidare uti föregående punkt, nemligen den 3:dje, föreskrifves, att lönen skall bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen af klockarens göromål, så tror jag, att den, som skall pröfva besvären, först och främst kommer att taga i betraktande, huruvida den aflöning, klockaren vid regleringen erhållit, verkligen utgör skälig ersättning för göromålen och, om så visar sig vara förhållandet, lemnar besvären utan afseende, oaktadt nedsättning af klockarelönen egt rum. Således utgör icke det föreliggande förändrade förslaget, lika litet som det ursprungliga, något hinder för, att nedsättning i den gamla klockarelönen kan ega rum, i fall densamma utgjorde oskäligt hög ersättning för klockaregöromålen.

Jag yrkar bifall till förslaget sådant det nu föreligger.

Herr Hjelm: Jag skall återtaga mitt förra yrkande och instämma med Herr Hæggström i det af honom framställda yrkandet.

Herr Hæggström: På otydliga lagstadganden är ingen brist i landet. Nu säger visserligen utskottsledamoten Nils Pettersson, att med afseende å den föredragna punkten någon missuppfattning ej bör ifrågakomma, emedan densamma naturligtvis kommer att tolkas efter innehållet i 3 punkten, men för min del sätter jag mera förtroende till en annan, *lagfaren*, ledamot i Lag-Utskottet, som gifvit mig rätt, derutinnan att 7 punkten icke står i rimligt sammanhang med 3 punkten.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr Uhr: Som det varit mig omöjligt att höra hvad de föregående talarne yttrat, så får jag i mitt anförande inskränka mig till blott och bart antaganden. Hafva de andra talarne yrkat afslag å punkten, så har jag intet annat att göra än instämma med dem. Hafva de deremot yrkat bifall dertill, så vill jag anför mina skäl för en motsatt åsigt, eller hvarföre jag anser den af Utskottet föreslagna bestämmelsen onödig. Är det meningen att säga, att endast den och den eger rätt att besvära sig öfver församlingens beslut? Skola icke alla församlingens medlemmar hafva denna rättighet? Om man kom på den sunnda idén, som jag har hört en talare framställa, att draga in allt hvad klockare heter, hvem skall man då gifva klockarelönerna till? Icke vet jag. Jag anser, såsom sagdt, den föreslagna bestämmelsen obefogad. När lagen föreskrifver, huru besvär skola anföras öfver kommunal- och kyrkostämmobeslut, så måste väl den lagen gälla för prester och klockare lika väl som för öfriga församlingsmedlemmar.

Jag yrkar dertföre afslag å punkten.

Grefve Sparre: Det är ju uppenbart, att ett sådant stadgande som det här föreslagna icke hindrar hvilken medlem som helst af församlingen att klaga öfver ett kyrkostämmobeslut. Men meningen med stadgandet är, att åt den kyrkoherde eller klockare, som under ledighet bestrider dessa tjenster, gifva en rättighet som han hittills icke

alltid haft emedan det icke sällan inträffar, att kyrkoherde eller klockare icke är medlem af den församling, hvars klockarelön regleras.

Om förändrade bestämmelser angående klockarenes aflönning.

(Forts.)

Herr Anders Persson: Det här framställda påståendet, att 7:de punkten i detta utlåtande icke står i öfverstämmelse med 3:dje punkten deri, är alldeles origtigt. I 7:de punkten säges, att klockaren eller kyrkoherden eller den, som under ledighet bestrider klockaretjensten eller förvaltar kyrkoherdeembetet i församlingen, må, derest församlingen bestämt klockarelönen till lägre belopp, än det, hvartill den dittills lagligen uppgått, öfver beslutet anföra besvär i den ordning, som för klagan öfver kyrkostämmas beslut i allmänhet är föreskrifven. Men då Kammaren redan, i enlighet med 3:dje punkten, beslutat, att klockarens lön skall bestämmas i förhållande till hans göromål. Så förefinnes ju ett tydligt sammanhang mellan dessa begge bestämmelser. Jag vet nemligen ingenstädes, der det står föreskrifvet, att kommunen icke eger rätt att nedsätta lönen för denne sin tjensteman, der den befinnes vara oskäligen hög.

Efter hvad jag hört, lärer Första Kammaren afslagit punkten. För min del håller jag visserligen icke så mycket på, om den ärven här afslås. Men dock tror jag Kammaren gör klokast i att bifalla den på sätt Utskottet föreslagit densamma.

Herr Sven Nilsson: För min del anser jag det deremot icke vara klokt att bifalla punkten. Derest Kammaren förkastar den, så torde det icke vara omöjligt för Lag-Utskottet att kunna lyckas åstadkomma ett sammanjemkningsförslag mellan Kamrarnes olika beslut i detta betänkande, hvilket jag tror kan ske i öfverensstämmelse med det af Friherre Nordenfalk förut i ämnet framställda yrkande om bifall till hans reservation. Om nemligen Första Kammararen frånträder sitt beslut om den beslutade särskilda afgiften af jordbruksfastighet på landet, och Andra Kammararen låter sitt beslut om de personella afgifterna förfalla, och om Andra Kammararen biträder Första Kammarens beslut i den nu föredragna punkten, torde således ej större meningsskiljaktigheter förefinnas, än att de med god vilja kunna sammanjemkas. Af dessa skäl, och då min allvarliga åstundan är att en gång få frågan afgjord, yrkar jag afslag å den föredragna punkten, för att derjemte redan nu visa Första Kammararen ett tillmötesgående i frågan.

Häruti förenade sig Herrar *Åke Andersson* och *O. B. Olsson*.

Herr C. A. Larsson: Jag vore nästan böjd att instämma med Herr Uhr. Men om jag å ena sidan icke kommer att gå så långt som han, så kan jag å andra sidan icke inse behovet af den här ifrågasatta bestämmelsen, då ju, enligt gällande lag, samtliga församlingens medlemmar och således äfven kyrkoherdar och klockare ha rätt att klaga öfver beslut, som fattats af församlingen och med hvilket de äro missnöjda. Här är således fråga om att göra ett undan-

Andra Kammarans Prot. 1878. N:o 57.

Om förändrade bestämmelser angående klockarnes aflönning.

(Forts.)

tag; men som jag icke vill vara med om sådant, så yrkar jag afslag å punkten.

Herr Anders Persson: Jag ber att få fästa Herrar Uhls och C. A. Larssons uppmärksamhet derpå, att det finnes många församlingar, som icke hafva sin särskilda klockare, emedan, såsom till exempel förhållandet oftast är i Skåne, ett pastorat kan innefatta två eller flera församlingar, under det i pastoratet likväl icke är anställd mera än en klockare. Följden häraf är naturligtvis den, att, der så inträffar, både kyrkoherde och klockare kunna sakna rösträtt vid kyrkostämman inom den församling, der lönen, hvaröfver klockaren vill klaga, blifvit bestämd. Det är på den grund och för att åt vederbörande bevara en besvär rätt, som de nu icke hafva, som nu omhandlade undantagsbestämmelse är föreslagen.

Jag yrkar fortfarande bifall till punkten.

Grefve Sparre: Jag instämmer med Herr Anders Persson. Det är alldeles som han säger, och Herr C. A. Larsson måste hafva missförstått mig. Inom Elfsborgs län finnas pastorat bestående af flera, ända till 4 socknar. Kyrkoherden är medlem i en af dessa kommuner, men ej i de andra, och han kan således ej hafva rösträtt eller besvär rätt uti dessa andra kommuner. På samma sätt är det med den, som tillfälligtvis är förordnad att bestrida klockarebefattningen under ledighet. Denne sistnämnde, som vanligen är bosatt på helt annat håll, kan således ej vara medlem i den kommun, der han på förordnande uppehåller klockaretjensten. Meningen är således alldeles icke att betaga kommunens medlemmar rättigheten att klaga öfver församlingens beslut, utan att gifva rättighet att klaga äfven åt dem, hvilka, såsom icke medlemmar af kommunen, icke hafva en sådan rätt. Detta är förhållandet just med kyrkoherdarne, då de tillhöra annan församling, än den som fattat beslutet, hvarom fråga är. Billigheten fordrar äfven, att den, som sköter klockaretjensten och möjligen har utsigt att få densamma, berättigas att klaga öfver kommunens beslut, i händelse kommunen går för nidskt till väga mot honom.

Af nu anförda skäl vidhåller jag yrkandet om bifall till punkten.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som blifvit gjorda, framstälde Herr Talmannen propositioner så väl på bifall som på afslag; och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare meningen. Votering blef begärd samt företogs enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd, så lydande voteringsproposition:

Den, som aflår hvad Lag-Utskottet hemställt i 7:de bestämmelsen af utlåtandet N:o 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

Omröstningen visade 92 ja mot 31 nej; i följd hvaraf Utskottets hemställan afslagits.

8:de—10:de bestämmelserna godkändes; hvarefter Kammaren slutligen biföll inledningen till Utskottets hemställan i förevarande utlåtande så vidt densamma afsåg de af Kammaren godkända bestämmelserna.

*Om förändrade bestämmelser angående klockar-
nes aflöning.*
(Forts.)

§ 9.

Till bordläggning anmäldes Stats-Utskottets utlåtande N:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts förslag om anvisande på Riksgäldskontoret af ett anslag för betäckande af den ökning i statens jernvägars materialförråd och kassaförlag, som under åren 1878 och 1879 kan förekomma.

På hemställan af Herr vice Talmannen *Wijk*, beslöts, att nämnda utlåtande skulle uppföras främst på föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Herr Hedin begärde ordet och yttrade: Herr Talman! Då jag af en tillfällighet blifvit hindrad att öfvervara föredragningen af Första Kammarens protokollsutdrag N:o 135, å hvilket jag af formella skäl hade ämnat yrka omedelbart afslag, vill jag nu till protokollet reservera mig mot Kammarens beslut att öfverlemlna ärendet till behandling af Tillfälligt Utskott.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

In fidem
Gustaf Westdahl.